

BIOMORPHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF RARE PROMISING MEDICINAL PLANTS

Yuldashova Lobarxon Mominjan qizi

A'jiniyaz atindagi Nokis Ma'mleketlik Pedagogical Institute

Biology addiction 3rd year student

lobarxon2505@icloud.com

Annotation: In this article, biomorphological characteristics of rare promising medicinal plants and the study of their distribution are reported. Nowadays, the demand for medicinal plants is increasing day by day. That is why studying medicinal plants, finding out which diseases are useful for their properties and effectiveness, and preparing medicines from them are important topics.

Keyword: promising plants, medicinal properties, plant care, biomorphology, ecology, distribution.

Respublikamız óziniń sulıw tábiyatı, ósimlikler hám haywanatlar dúnyası menen bay. Házirgi waqıtta floramızda ósimliklerdiń mınnan aslam túrleri bolıp, onıń belgili bir bólegi dárilik ósimlikler bolıp esaplanadı. Qaraqalpaqstanda 360 túr dárilik ósimlik ósip, hámme ósimliklerdiń 37% ten kóbi dárilik ósimlikler bolıp esaplanadı.[1]. Haqıyqatında da júdá kóp ósimlikler hár túrli emlik qásiyetke yaǵnıy dárilik qásiyetke iye. Ósimlikler sonday bir quramalı dúziliske iye bolıp esaplanadı. Sonday siyrek ushrasatuǵın hám emlik qásiyetke iye ósimlikler haqqında tolıq maǵlıwmat keltirilgen

Qara tamır – *Cynoglossum viridiflorum*

Kóp jıllıq shóp deneli ósimlik. Boyı 1-1,5m biyikliktegi bolǵan bul ósimlik Burachnikler-Boraginaceae tuqımlasına kiredi. Mayda gúllep, iyun ayında miywe beredi. Gúl kesesi túbine shekem beske tilkimlengen, miywelegende juldızsha sıyaqlı bolıp qaladı. Gúl tajı trubkası menen gúl kesesinen kelte. Atalıqları atalıq shańlıqları menen gúl tajınıń trubkasında jaylasqan. Gúl tajı ishine jalpaq analıq shıqqan. Gózashaları górek, jalańash, arqasınan qısılǵan. Japıraqları iri, uzınlıǵı 15-35sm, eni 5-17sm, japıraq plastinkası elips tárizli tamırdaǵı Japıraqlardıń

Japıraq sabaqshası uzın 35sm deyin jetedi. Paqaldağı Japıraqlardıń Japıraq sabaqshası kelte. Gúl aqları sur shelek tárizli. Gúl kesesiniń uzınlıǵı 3mm. Gúl tajı sarǵısh-jasıl reńde. Ğozası 6-7mm uzınlıqta, tikenekli [2].

Qızılsha – Хвойник средний – Qızıl tomir, qızılcha – *Ephedra L*

Qızılsha (*Ephedra equisetina*) qırıq buwınlar tuqımlasına (*Ephedraceae*), efedra (*Ephedra*) gruppasına kiretuǵın mángi jasıl puta ósimlik esaplanadı. Boyı 1-1,5 metrge jetedi. Japıraqları paqalda kerı yamasa sheńber bolıp jaylasqan, eki úyli ósimlik. Ol Orta Aziyanıń tawlıq ayaqlarında ósedi. Onıń homashyosi 0,6-3% alkaloidlarınıń jıyındısına iye. Olardıń 90% ni efedrin quraydı. Efedrin gidroxlorid tabletka túrinde (0,025 g) dem jetiwpewshiligi hám giperteniya keselliklerinde qollanıladı [3].

Japıraqsız biyurgun - Ejevnik bespritsvetnichkoviy-*Anabasis ebracteolata*

Qaraqalpaqstanda júdá siyrek ushırasatuǵın ósimlik túri. Kóp jıllıq shóp danlı ósimlik boyı 10-15 sm biyikliktegi ósimlikler Soralar- *Chenopodiaceae* tukimlasına kiredi. Iyun ayında Gúllep avgusta miywe beredi. Gúlleri birewden Gúl janı joq. Atalıǵı besew, analıq diskasına birigip ketken. Analıq tuyınshesi eki úsh analıǵı menen. Miywesi jemisi tárizli. Tuqımları vertikal. Zarodısh spiral tárizli. Paqalı kóp sandaǵı tik ósiwshi, tu'kler menen qaplangan bolıp, jasıl reńge keledi. Japıraqları qarama-qarsı, az rawajlangan etli. Tamırı uzınına kelgen, qara ren'de. Japıraǵı qabırshaq tárizli perde menen jiyeklengen. bir-biri menen qosılıp ósken. Dárilik qásiyeti Biyurginnın' quramında organikalıq kislotalar: 1,37%, 7-9% shavel, protein hám azaotsız ekslotalar: Jer ústi bo'liminde 0,15-3,3% alkaloidlar bar (S.Dawletmuratov, K.Oteniyazov, P.Xalmuratov, 1992). Ósimlikten tayarlangan qaynatpanı hám shireni hár qıylı teri keselliklerine, sidik ju'rgiziwshi dári retinde qolanadı (ĜMA ósimlikleri resursları, 1985) Tarqalıwı üstirt endemi. Tek Ústrttin' shıǵıs jaǵalarında janbawırlarında ushırasadı [4,5].

Ферула Каспийский – Геурек – *Ferula caspica*

Qaraqalpaqstanda júdá siyrek ushırasatuǵın ósimlik túri. Kóp jıllıq shóp deneli ósimlik. Boyı 30sm dey, Sayaman gúlleri *Apiaceae* tuqımlasına kiredi. Gúlleri eki jımslı. Kóp jıllıq jaǵdayda samanı eki túrli boladı. Oraydaǵı - eki jımslı

gúlleri menen hám shetkisi - erkek yamasa aralas gúlleri boladı. Gúl kesesinde mayda tilkimleri baladı. Miywesi tegis qısılgan [4].

Клоповник почтиксердцевидный-*Lepidium subcordatum*

Qaraqalpaqstanda júdá siyrek ushırasatuğın ósimlik túri. Kóp jıllıq shóp deneli ósimlik. Boyı 20-40 sm biyikliktegi ósimlik atanaq gúlliler - Brassicaceae tuqımlasına kiredi. May ayında Gúllep iyul ayında miywe beredi. Gúl kesesi azmaz qıysaygan. Gúl japıraqları aq yamasa aqshıl sarı reńde, pútin tırnaq tárizli. Atalıgı 2-4-6 struchochek ashılmaydı, sobıgınıń uyası bir tuqımlı, Japıraqları qalıń talshıqları bolganı ushın sur reńde. Sobıgı máyek tárizli, túbine qaray júrek tárizli, túbine qaray júrek tárizli, uzınlıgı 2,5-3 mm. Japıraqları sopaq, tómendegileri paqaldıń túbine jıynalgan, lantset tárizli, sabaqshalı, joqarğı hám ortańgıları mayda bolıp otırıńqı bolıp keledi. Analıq awızı bağanada analıq túyinshesiniń eki ese qısqa keledi. Ximiyalıq quramı ósimliktiń jer ústi bóliminde flavonoidlar, efir mayları bar. Indiya meditsinasında sırtqı revmatizmdi titirkendiriw ushın qollanadı hámde bakteriyağa qarsı tásir etiw qásiyetine iye [6].

Ажайып кокше бас-Синеголовник удивительный-*Eryngium mirandum*

Qaraqalpaqstanda joq bolıp baratırған ósimlik túri. Kóp jıllıq shóp deneli ósimlik. Boyı 40-60 sm biyikliktegi bul ósimlik Sayaman Gúlliler-Apiaceae tuqımlasına kiredi. Paqalları birewden, aqshıl reńde, tik ósedi, túbinde az sanda japıraqları qaladı. Tamır aldı Japıraqları uzın japıraq sabaqshasında, teris lantsetnik tárizli, paqaldağı japıraqları paqalda orap turıwshı. Japıraqları ótkir tikenekli. Japıraq ana qımına shetleri súyir hám tikenek sıyaqlı tisli keledi. Gúlleri eki jınıslı, ótirikshi jetkiliklilerge jıynalgan. Gúl japıraqları tar, sazılған. Gúl janı japıraqları lantset tárizli qırılı boladı. May ayında Gúllep, iyuń ayında miywe beredi.(6-súwret)

Дорема песчанная - Sasıq tamır - *Dorema sabulosum*

Kóp jıllıq biyikligi 1 metrge jetetuğın sayaman gúlliler-Apiaceae tuqımlasına kiriwshi shóp deneli ósimlik. Tamırı juwan góshli tamırğa uqsaydı. Paqalıda juwan, ol rawajlangannan keyin gúl shashaqları payda boladı hám gúlley baslaydı. Aprel ayında Gúllep, iyun ayında miywe beredi. Gúlleri eki jınıslı,

sayamanı apiwayı 8-12 Gúlleri menen. Gúl Japıraqları tárepke, tóbesine qaray qısılgan. Miywesi tegis, sabaq tárizli úlkengalari menen. Japıraqları keń úsh miyweshli plastinkalı, úsh ret, tórt ret ush tárizli tilkimlengen. Miyweleri spiral tárizli búgilgen.

Болотolistnik щитоистный - *Nymphoides peltata*

Kóp jıllıq júzip júriwshi ósimlik. Boyı 1,5 metrge jetiwshi Menyanthaceae tuqımlasına kiriwshi ósimlik. Bolotolistnik turıp qalgan, ağısı joq suwlarında, qurıp qalgan kóllerde ósedi. Iyul ayında gúllep sentyabrde miywe beredi. Gúlleri zontik tárizli bawlarında. Gúl tajı kelte trubkalı, tereń tilkimlengen, trubka ishinde baxroma sıyaqlı qosımshalar jaylasqan. Atalıqları gúl tajınıń ortasında baylangan. Japıraqları júzip júriwshi, ellips tárizli plastinkalı, uzınlığı 3-5sm, eni 3-5sm. Gúl tajınıń uzınlığı 15-22mm, aqshıl sarı. Qutıshası máyek tárizli, uzınlığı 18-20mm.

Биберштейния многонадрезная - Qan teper - *Biebersteinia multifida*

Kóp jıllıq shóp deneli ósimlik. Boyı 15-40sm biyikliktegi bul ósimlik, Bibershteynler-Biebersteiniaaceae tuqımlasına kiredi. Aprel ayında gúllep, iyun ayında miywe beredi. Gúlleri durıs. Atalıǵı 10 hámmesinde shańlıq bar, túbinde saqıyna payda etken. Atalıq jipsheleri jalańash. Klubnya tárizli tamırı bar. Japıraqları retpe-ret jaylasqan hám pár sıyaqlı tilkimlengen. Gúlleri sawsaq tárizli top gúlge toplanǵan. Gúl japıraǵı sarı reńli, uzınlığı 5-7,5mm. Miywesi 5ew gedirbudır miyweshelerge bólingen.

Summary: In conclusion, in order to save rare and disappearing medicinal plants in our country in recent years, cadastres should develop them and establish reserves. We should carry out scientific activities on the culturalization of these varieties and we believe that it is necessary to develop breeding measures. Protecting plants is our duty before all of us.

Juwmaqlap aytqanda sońǵı jılları mámleketimizde siyrek ushrasatuǵın hám joq bolıp baratırǵan dárilik ósimlikler saqlap qalıw ushın bulardıń kadastların islep shıǵıp qorıqханalar shólkemlestirip bul túrlerdi mádeniylestiriw boyınsha ilimiy jumıslar júrgiziwimiz tiyis hám kóbeytiw ilajların islep shıǵıw zárúr dep

esaplaymiz. Ósimliklerdi qorǵaw jumısı bul hámmeniń isi biz keleshek áwlad wazıuramız

PAYDALANÍLGAN ÁDEBIYATLAR

1. Даулетмуратов С. Ресурсы лекарственных растений Каракалпакии и их охрана. Нукус.: «Каракалпакстан», 1991.
2. Ajiev A.B. Qoraqalpog'iston va Xorazmning madaniy o'simliklarining yovvoyi ajdodlarining turlarining taksonomik tahlili // Хоразм Маъмун академияси ахборотномаси.- 2020.- № 9 (66).- 12-16 б
3. Бахиев А., Өтениязов Қ., Темирбеков О. «Ботаникалық ресурстаныў» оқыў қолланбасы. Нокис
4. Даулетмуратов С, Утениязов К, Лекарственные растений Каракалпакии, применемые внаучной медицине. Нукус. Издательство «Каракалпакистан» 1990г.
5. Даулетмуратова С., Утениязов К., Халмуратов П., «Илимий медицинада қолланатуғын Қарақалпақстанның дәрилик өсимликлери» Нөкис «Каракалпакстан» 1992жыл.
6. Попов М.Г. Природные ресурсы низовьев Амударьи. Издательство «Фан» УЗССР, Ташкент 1974г.
7. Axmatovich J. R. In vitro rearing of trichogramma (Hymenoptera: Trichogrammatidae) //European science review. – 2016. – №. 9-10. – С. 11-13.
8. Jumaev R. A. et al. The technology of rearing Braconidae in vitro in biolaboratory //European Science Review. – 2017. – №. 3-4. – С. 3-5.
9. Жумаев Р. А. Массовое размножение трихограммы на яйцах хлопковой совки в условиях биолоборатории и ее применение в агробиоценозах //Халқаро илмий-амалий конфренция “Ўзбекистон мевасабзавот маҳсулотларининг устунлиги” мақолалар тўплами. Тошкент. – 2016. – С. 193-196.
10. Жумаев Р. А. Значение представителей семейства BRACONIDAE в регулировании численности совков в агробиоценозах //ЎЗМУ Хабарлари. – 2017. – Т. 3. – №. 1.

11.Жумаев Р. А. РАЗМНОЖЕНИЯ ИИ ВИТРО ВАСОН НАВЕТОР SAY И ВАСОН GREENI ASHMEAD //Актуальные проблемы современной науки. – 2017. – №. 3. – С. 215-218.

12.Axmatovich J. R. In Vitro Rearing of Parasitoids (Hymenoptera: Trichogrammatidae and Braconidae) //Texas Journal of Agriculture and Biological Sciences. – 2022. – Т. 4. – С. 33-37.

13.Suleymanov B. A., Jumaev R. A., Abduvosiqova L. A. Lepidoptera Found In Cabbage Agrobiocenosis The Dominant Types Of Representatives Of The Category Are Bioecology //The American Journal of Agriculture and Biomedical Engineering. – 2021. – Т. 3. – №. 06. – С. 125-134.